
Božja i ljudska vladavina. Nova logika i novo poimanje vlasti

Božo Lujčić, Zagreb

UDK: 261.7
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Ishodište ovoga rada nalazi se u općeprihvaćenju tezi da je Bog izvor svake vlasti. Ona se izvršava na prirodnoj i povijesnoj razini. Božja vlast se u biblijskim tekstovima više pokazuje na povijesnoj razini, dok se u okolnih naroda iskazivala u prirodnim pojavama. Čovjek je Božji opunomoćenik na zemlji i participira u toj vlasti onako i onoliko koliko mu je Bog omogućio i dao. U biblijskim tekstovima Bog je prikazan u metafori kralja i oca. Ali vrlo rano je slika Boga kao kralja došla u krizu, a slika Boga kao oca ili majke stidljivo se probijala prema NZ.

Teološko središte Isusova života i djelovanja bila je propovijed o novoj Božjoj vladavini koja unosi kvalitativno bitne promjene u ljudsku povijest i u život pojedinca. Božja vladavina u Isusu stvara četverostruke nove odnose: nov odnos prema Bogu, nov odnos prema čovjeku, nov odnos prema materijalnoj stvarnosti i nov odnos prema vlasti. U ovome radu pozornost je usmjerena na ovaj zadnji odnos: prema vlasti. Tu su osobito istaknuta i analizirana dva mjesta: Mt 22,17-21 i Mk 10,32-44.

Rezultat koji proizlazi iz ovog rada može se sažeti ovako: Božja vladavina u Isusu je drukčija od ljudske. Dok se Božja sastoji u solidarnosti i davanju sebe za drugoga, dotle se ljudska temelji na podčinjavanju i nadčinjavanju. Dok Božja vladavina afirmira otvorenost prema drugome, dotle ljudska ozakonjuje represiju i ugnjetavanje. Dok je veličina Božje vladavine u služenju drugome, dotle je ljudska obilježena krutom poslušnošću i izrabljivanjem. Dok Božja vladavina

izgrađuje svoj autoritet odozdo, dotle ljudska ostvaruje svoj autoritet odozgo. Dok Božja vladavina doseže svoj vrhunac u Isusovu davanju vlastitoga života za druge, dotle ljudska vladavina uzima živote drugih. Dok je Božja vladavina pobjeda ljubavi, dotle je ljudska pobjeda interesa.

Isus ne dokida ljudsku vladavinu, ali ističe bitna obilježja Božje, koju nastoji utjeloviti u ovaj svijet.

Biblijski tekstovi i Staroga i Novoga zavjeta u svojoj mnogovrsnoj, povijesnoj, literarnoj i teološkoj slojevitosti obrađuju ili pak dodiruju temu vlasti kao jednu od temeljnih struktura ljudskoga društva. Pri tomu je značajno uočiti da niti jedan biblijski tekst ne dovodi radikalno u pitanje postojanje vlasti u ljudskome društvu, jer se vlast u biblijsko-teološkom smislu povezuje s osobnim Bogom i njegovom osobnom stvoriteljskom i otkupiteljskom djelatnošću, a koji u ovome svijetu ne vlada imanentnom zakonitošću.¹ Bog je u biblijskom poimanju izvor svake vlasti (Macht, Allmacht), ali on opunomoćuje čovjeka (Ermächtigung) da upravlja ovim svijetom. Moć biblijskoga Boga pokazuje se znatno više na povijesnoj negoli na prirodnoj razini, i tu se razlikuje od prirodnih božanstava okolnih naroda koji predstavljaju utjelovljenje pojedinih prirodnih sila.

1. SLIKA BOGA KAO KRALJA

Ovdje ćemo kratko, u bitnim točkama, prateći različita poimanja u SZ, postaviti okvire za razumijevanje vlasti i odnosa prema vlasti u Isusovu navješćivanju Božje vladavine.

1.1. Prije svega, osnovna biblijska teza glasi: Bog ima svu moć i vlast (Macht), a čovjek dobiva punomoć da upravlja zemljom i svime na njoj (Ermächtigung). To je razvidno već iz izvješća o stvaranju (Post 1,26-28), u kojemu Bog povjerava čovjeku vlast nad zemljom kao prostorom života i svega

¹ Usp. W. Grundmann, δύναμις, u: ThWNT II, str. 286-318.

što nastanjuje zemlju.² Povjeravanje vlasti čovjeku izraženo je dvostrukim imperativom: vladajte רדה (*rdh*)³ i podčinite כבש (*kbš*)⁴! Dajući čovjeku upravu i vladavinu nad svim stvorenjem, Bog ih je nerazdvojivo vezao uz posvemašnju skrb za sve stvoreno i za cjelokupni životni prostor (Post 1–3). Čovjek je po sebi malen unutar velikoga i veličanstvenoga svemira ali je istodobno i velik – “malo manji od Boga” מְעַט מֵאֱלֹהִים (*mē'at mē'elōhīm*), kao što to tvrdi Ps 8, jer se Bog za njega skrbi פקר (*pqr*) i jer ga se sjeća זכר (*zkr*) (Ps 8).⁵

Samo zato što je čovjek u stalnom Božjem sjećanju i što ga Bog stalno pohađa, čovjek je ono što jest: biće ljubavi koje svoju vrijednost dobiva od Boga i kroz duboki Božji osobni odnos. Sve je drugo u prirodi i svemiru učvršćeno, postavljeno, utemeljeno, samo su Božja skrb i Božji pohod ostali u okviru Božje slobode koja utemeljuje čovjekov smisao na nečemu što čovjeku dolazi izvana i omogućuje mu da bude čovjek, biće različito od svega stvorenoga. Iz ove prve točke slijedi da je shvaćanjem Božje moći moguće odrediti i čovjekovu moć, koja se u odnosu prema drugima često pokazuje kao vlast.

1.2. Za razliku od okolnih naroda Izraelu se Bog objavljivao i on ga je ponajprije iskusio na povijesnoj razini, a znatno kasnije su došle refleksije s obzirom na Božji odnos prema prirodi. Osobito se oko Siona, brda na kojem se nalazio Hram, ispredala teologija o nekom budućem Božjem spasiteljskom zahvatu koji će biti nov oblik vladavine. Pojedini psalmi, nazivani i sionskim psalmima, veličaju Boga kao kralja na Sionu i očekuju od njega da stane u obranu onih koji su bili u nevolji i ugroženi bilo s kojeg razloga. Tako se u Ps 10, 16 izričito veli kako je “Jahve kralj u vijeke vjekova” i pritom se naglašava da će čuti “čežnju siromašnih”, okrijepiti njihovo srce i zaštititi “pravo ubogih i tlačjenih”. A Ps 24, govoreći o

² Usp. A. Popović, *Od slike Božje do Božjeg sinovstva. Povezanost Staroga i Novoga zavjeta na primjeru egzegetsko-teološke analize odabranih svetopisamskih tekstova*, Zagreb, 2008., str. 60-65.

³ H. J. Zobel, “רדה *rādāh*”, u: *ThWAT VII*, 351-368. Glagol uključuje vladanje nad živim bićima i često oblik izvjesnoga gnjeva zbog određene prakse.

⁴ S. Wagner, “כבש *kābāš*”, u: *THWAT IV*, 54-59.

⁵ Usp. B. Lujčić, *Osnovno biblijsko pitanje: Što je čovjek? Egzegetsko-teološka analiza Ps 8*, u: *BS 3* (2004), str. 595-618.

uzlasku “Kralja slave” na “Goru Jahvinu”, izravno odgovara da je “Jahve kralj slave”. U Ps 48 opjevava se Sion kao Gospodinovo “sveto brdo”, kao “brijeg veličanstven” i kao “grad Kralja velikog” protiv kojega su zavojštili kraljevi, ali su se iz straha razbježali shvativši da ne mogu ništa učiniti. Psalmist, očito oduševljen Gospodinovom snagom, zaključuje psalam porukom kako je potrebno prenijeti budućim pokoljenjima o kakvom se Bogu radi, predlažući na kraju: “On neka nas vodi!” I drugi sionski psalmi (Ps 76; 84; 87; 122) opisuju Sion kao metaforu Božje spasiteljske nazočnosti.⁶

Postoji također još jedna skupina psalama koja na poseban način znatno jasnije ističe Gospodinovo kraljevanje kao očekivanje onoga što bi se trebalo u bližoj budućnosti ostvariti. Riječ je o “psalmima Gospodinova kraljevanja” (Ps 47; 75; 93; 97; 99). U njima izbija na vidjelo da je Gospodin gospodar prirode koju je stvorio, ali jednako tako i naroda što ga je postupno u povijesti oblikovao. Međutim, Gospodin će se pokazati kao kralj tek u budućnosti. Za tom budućnosti čeznu upravo sudjelovatelji u hramskom bogoslužju. Čak pet psalama iz te skupine izričito tvrdi kako “Gospodin kraljuje”. Iako se hvali Gospodinova veličanstvenost, ipak se naglašava da je njegova vladavina donošenje spasenja ponajprije onima ugroženima. Gospodin je jednostavno “kralj moćni koji ljubi što je pravo”, koji je “pravednost utvrdio” (Ps 99,4), a na drugome mjestu (Ps 97,2) izričito se tvrdi da su “pravda i pravo temelj njegova prijestolja”. Predodžba o Gospodinu kao kralju poprima sve više kozmičke i univerzalističke crte (Ps 96,9-10; 97,6-7): nebesa trebaju navješćivati njegovu slavu, a narodi mu se klanjati.

1.3. Ali odakle ta predodžba o Bogu kao kralju u Izraelu? Očito je kako Izrael u svojoj ranoj povijesti nije poznavao Boga koji bi bio kralj, jer je za narod sama ustanova kraljevstva bila strana. U tom razdoblju Bog se doživljuje i predočuje kao “Bog Abrahama, Izaka i Jakova”, zapravo Bog pojedinih plemena. Istom kasnije kad je Izrael ušao u obećanu zemlju, našao je

⁶ O tomu znatno više: F.- L. Hossfeld, E. Zenger, *Die Psalmen. Psalm 1 – 50*, Würzburg, 1993., str. 12-14. Također: H.-J. Kraus, *Theologie der Psalmen*, Neukirchen/Vluy, 1979., str. 125-150.

predodžbu o Bogu kao kralju, ali kod okolnih naroda i o kralju koji je slovio kao božanstvo. Izrael se morao razračunati s tim nemalim stranim utjecajima i ostati vjeran svojoj predaji o Gospodinu koji je jedini kralj. O tomu imamo veličanstvenu sliku i svjedočanstvo u Iz 6, gdje je Gospodin prikazan kao kralj i svećenik u Hramu u Jeruzalemu. Gospodin je morao ponajprije pobijediti mnoštvo sitnih bogova koji su štovani i postati jedini “Bog koji kraljuje” (Ps 47,9; 93,1; 96,10; 97,1; 99,1). Možda bi se u tom smislu trebala razumjeti i često ponavljana sintagma “Gospodin nad Vojskama”??

Kod pojedinih proroka postoje značajni dijelovi zabilježene poruke koja se odnosi na “strane narode” (Am 1,3-2,16; Sef 2,4-15; Iz 13-23; Jr 25,14-38; 46-51; Ez 25-33). U tim slojevima poruke ističe se s jedne strane kako je Gospodin jedini gospodar povijesti i svih naroda, a ne samo Izraela, i kako će svi narodi – pri čemu se misli na narode koji su živjeli u Izraelovu okružju – biti podložni Gospodinovu sudu. Štoviše, Gospodin bdije nad pravom na opstanak svakog naroda i kažnjava zločine koji se čine na tom području.⁸

U jeruzalemskom Hramu osobito je veličana predodžba o Gospodinu kao kralju koji će nositi obilježja kozmičke i

⁷ Pojam Jahve veže se uz riječ *סָבָא* (*sābā'*) – vojska, koja se nalazi u pluralnom obliku. Sintagmu *יְהוָה סָבָא* (*Jhw s' bā'ōt*) nije jednostavno razriješiti jer predstavlja kako gramatičke poteškoće za prevođenje tako i sadržajne koje su s tim povezane. S gramatičkoga stajališta postavlja se pitanje je li pojam *s' bā'ōt* vezan uz tetragram *Jhw* genitivnim vezom (status constructus) – “Jahve vojski” ili pak atributivno “Jahve (koji je) *s' bā'ōt*”. Osim te dvije dvojbe neki autori postavljaju i treću. Prema njima, *s' bā'ōt* bi se trebao razumijevati kao “*intenzivni apstraktni plural*”, kao što to zastupa O. Eissfeldt, a prevodio bi se kao “Jahve svemoćni”. Takvom hebrejskom poimanju odgovarao bi grčki prijevod *κύριος παντοκράτωρ* – “Gospodin Svevladar”. Usp. B. Lujčić, *Starozavjetni proroci*, Zagreb, 2004., str. 135-136.

⁸ O tomu više: B. Lujčić, “Prava čovjeka i prava narodâ u Am 1,2-2,16”, u: *Crtajte granice ne precrтайте ljude*. Zbornik radova u povodu imenovanja vrhbosanskog nadbiskupa Vinka Puljića kardinalom, Sarajevo – Bol 1995., str. 107-132. Također: B. Lujčić, *Dostojanstvo i prava čovjeka u proročkoj teologiji SZ*, u: *Ljudska prava i Katolička crkva*. Dostojanstvo osobe i temeljna ljudska prava u naučavanju Katoličke crkve, Sarajevo, 2000., str. 99-128.

sveopće povijesne vlasti, pri čemu će Sion sa svojim Hramom biti središte svijeta i povijesti i prema kojemu će pohrliti brojni narodi. Naravno ostaje otvoreno pitanje kad će se to dogoditi, ali je molitelj psalama uvjeren da će ta budućnost biti povijesna budućnost, i on se moli za njezin dolazak. Na taj način živi nada u vrijeme kad će se Gospodin uistinu pokazati kao vladar sve zemlje i sve povijesti.

Iskustvima i očekivanjima sionske teologije vrlo je bliska Deuteroizaijina univerzalistička poruka koja predstavlja poruku radosti za narod u izgnanstvu. Nakon što je nestalo povijesnih kraljeva u Izraelu, Deuteroizaija iznosi poruku o Gospodinu kao kralju Izraela (Iz 41,21; 43,15; 44,46). Pritom, ovaj anonimni prorok ističe sve ono što je već bilo rečeno o Gospodinu i njegovu kraljevanju. Gospodin će vladati nad narodima i kraljevima (Iz 43,14; 45,1), nad prirodom i poviješću (Iz 40,3; 41,4). Deuteroizaija je uvjeren kako će se Gospodin uskoro objaviti i kao kralj Izraela. On će se pokazati kao kralj ukoliko će za narod stvoriti nešto bitno novo što će u usporedbi s onim starim izgledati kao ništa. Gospodinova vladavina značit će spasenje za Izrael i to će se spasenje temeljiti na Gospodinovoj stvoriteljskoj snazi (Iz 43,14-21).

2. KRIZA SLIKE BOGA KAO KRALJA

2.1. U vrlo staroj pjesmi u Izl 15, 3 Gospodin je prikazan kao ratnik (יְהוָה אֱשֶׁר מִלְחָמָה) (*Jhvh 'iš milhāmāh*) u povijesnim okolnostima izvođenja naroda iz Egipta da bi potom, kad je narod ušao u obećanu zemlju, Gospodin postao ratnik koji se bori protiv sila prirodnoga kaosa.⁹ No Gospodin je kao ratnik

⁹ "Najranija izraelska književnost, skup starih pjesama, opisuje Božju djelatnost ponajprije pojmovima rata." Th. Hiebert, *Warrior, Divine*, u: *The Anchor Bible Dictionary* 6, New York, 1992., str. 876-880; ovdje: 877. Slično misli i P. Trummer, *Rat, sveti*, u: *Praktični biblijski leksikon* (PBL), Zagreb, 1997., str. 345: "Izrael u ratu najopipljivije osjeća Božje vodstvo. U vojnoj nemoći on uči što uopće znači vjera jer je i sam upućen na Boga." O ovoj problematici vidi: G. V. Rad, *Der Heilige Krieg im alten Israel*, Zürich, 1951., str. 6-14. Kratak sažetak vidi također: H.-J. Kraus, *Krieg im AT*, u: RGG IV, Tübingen, 1960., str. 64-65. F. Stolz, *Jahwes und*

i na povijesnom i na prirodnom području djelovao preko pojedinih ljudi kojima je ili davao posebnu snagu ili je činio da oni koji su napadali Izrael i ugrožavali ga u njegovoj opstojnosti budu uistinu pobijeđeni. Tako je Gospodin djelovao preko Mojsija i Arona u oslobađanju naroda iz egipatskog ropstva. Prva povijesna bitka protiv Amalečana (Izl 17,8-16) prikazana je zapravo kao Gospodinova pobjeda što ju je izvojevao preko Mojsija.

Nakon što je Izrael ušao u obećanu zemlju, Bog se i dalje skrbio za nj i podizao mu suce koji su ga vodili i branili u trenutcima opasnosti. Uz suca se katkad nalazio i prorok koji je pokretao rat, dok je sudac bio samo vojskovođa. Takav slučaj opisan je u Su 5 gdje je proročica Debora pokrenula obranu naroda, a vojskovođa je bio Barak. Poslije je to osnovno iskustvo Boga koji spašava i potvrđuje život vezano uz institute kraljevstva, proroštva i svećeništva, te je postupno prenošeno na poruku o nekom budućem liku idealnog kralja, savršenog proroka ili pak potpuno svetog svećenika. Ta su iskustva živjela kao Gospodinova obećanja dana narodu u navedenim institucijama, u njima su doživljavala različite promjene i pročišćavanja i uvijek iznova bila žarišta nove nade i novoga vremena. Iz tog Božjeg obećanja i nade naroda rasla je svijest o mesijanskom liku i mesijanskom vremenu budućnosti.

2.2. Uvođenje instituta kralja u Izrael nije nikada primljeno s velikim oduševljenjem u svim slojevima naroda, jer je narod nosio iskustvo kralja iz Egipta, a bila im je također poznata i kraljeva uloga kod drugih naroda, iz njihova okruženja. No, Izrael se sa svojim napola karizmatskim uređenjem sve teže mogao nositi s organiziranim kraljevstvima i opremljenijom vojnom silom, pa je sve više rasla potreba vlastitoga ustroja kao uređena kraljevstva na čijem bi čelu stajao kralj.

Pa ipak, kralj u Izraelu nije nikada imao ono značenje kakvo je imao kod okolnih naroda. Za razliku od okolnih naroda, u Izraelu je kralj stajao pod Gospodinovom vlašću i

Israels Kriege. Kriegstheorien und Kriegserfahrungen im Glauben des alten Israels, Zürich, 1972. B. Lujčić, *Od Boga ratnika do Boga sveobuhvatne ljubavi. Biblijska interpretacija rata*, u: Društvena istraživanja 10/11 (1994), str. 191-221.

morao se držati njegovih zapovijedi i uredbi, kao i svi drugi. I kralj je bio Gospodinov sluga i trebao je služiti za zaštitu naroda, pa je time gubio one oznake apsolutnoga gospodara nad životom i smrću svojih podanika kako je to bilo uobičajeno kod drugih naroda.

Već je vrlo rano bilo kritičkih glasova na račun ponašanja pojedinih kraljeva, ali i cijeloga instituta kraljevstva. Najoštrija načelna antimonarhistička kritika izrečena je u Jotamovoj basni u Su 9,7-15. Iako je kritika iznesena konkretno protiv Abimeleka, koji je pobio sedamdeset svojih ujaka i nasilno se zakraljio, ona u određenom smislu ima svoje načelno, opće značenje. U njoj je prikazano kako stabla traže vladara nad ostalim drvećem i teško ga mogu naći. Tri najpoznatije i najčešće voćke u Izraelu, maslina, smokva i loza,¹⁰ odbijaju biti vladari nad drugim drvećem, iznoseći kao razlog neprihvatanja prestanak davanja plodova koji raduju i ljude i bogove. Glagol kojim ove tri voćke označavaju vladanje jest ׀ (nûa')¹¹ što bi značilo *tamo i amo se njihati, kretati, ljuljati se, biti nestabilan*. Glagol zapravo dobro označava političku poziciju kralja koji u svojim odlukama luta oslanjajući se sad na jednu veliku silu sad opet na drugu.

Jedino trn pristaje na tu službu i pruža hlad kao zaštitu drugima, jer bi kraljeva uloga trebala biti upravo u zaštiti naroda. Basna završava velikom ironijom u prijetnji trna libanonskim cedrovima da će ih njegov oganj proždrijeti. Kolika li je samo ironija da oganj koji nastaje od maloga trna hoće uništiti velike libanonske cedre! Tako je s teološkog stajališta na vrlo slikovit i ironičan način opisana uloga kralja u Izraelu.

¹⁰ Usp. H. W. Wolff, *Anthropologie des Alten Testaments*, München, 1973., str. 281: "Ova basna izvrgava kraljevstvo gromoglasnome smijehu. Kakve li ironije kad trn hvali svoju hladovinu i istodobno prijeti cedrovima koji daju najljepšu hladovinu. On nema baš ništa što bi ponudio, a hoće uništiti one koji imaju najviše dati... Motiv kritike jest težnja za vlašću kraljevstva koje razara ono najbolje u životu. Oblik je satira, a cilj je sprječavanje kraljevstva, kako bi se mogle razvijati slobodno one snage koje pospješuju život."

¹¹ H. Ringgren, ׀ nûa', u: ThWAT V, str. 315-318. Ovaj autor upozorava kako nije jasna uporaba u Jotamovoj basni. U svakom slučaju, ističe da je glagol vjerojatno trebao poslužiti kao kritika institucije kralja.

2.3. Osobito su proroci bili kritični prema pojedinim kraljevima i njihovu ponašanju, kojim su oponašali poganske kraljeve. Prorok Hošea čak izričito tvrdi kako je ustanova kraljevstva nastala u Izraelu bez Gospodinova znanja, kao čisto ljudska tvorevina. On veli: “Kraljeve su postavljali bez mene, knezove birali bez znanja moga” (Hoš 8,4). Na drugome mjestu (Hoš 13,10-11) Hošea proglašava ustanovu kraljevstva kao plod Gospodinove srdžbe, tužeći se na Izraelovu nezahvalnost i nevjerstvo i optužujući za takvo stanje upravo kraljeve. Ali i drugi proroci jednako tako oštro šibaju po kraljevima kao onima najodgovornijim za sudbinu naroda.

Pa ipak, Gospodin je svoje djelovanje vezivao i uz kralja i kraljevstvo unatoč svim pogrješkama i opasnostima koje su odatle proizlazile. Takav Božji postupak shvatljiv je iz činjenice Božjega povijesnoga djelovanja vezanoga uz određene ljude pojedince, ali i uz ustanove koje su u tom povijesnom trenutku bile djelatne u narodu. Božje spasiteljsko djelovanje očitovalo se i preko grješnih izraelskih kraljeva, ali je sve više sazrijevala svijest da je Bog djelovao i preko kraljeva drugih naroda, koji su bili čak i neprijatelji izraelskoga naroda. Tako u Jeremije nalazimo mjesto (27,6; 43,10) gdje se babilonski kralj naziva Gospodinovim slugom jer izvodi ono što zapravo Gospodin hoće, a prorok Izaija vidi kako velika carstva, egipatsko i asirsko, na Gospodinov zvižduk dolaze izvršiti ono što On od njih traži (Iz 7,18-20). A sličnih glasova nalazimo i u drugim biblijskim spisima, osobito u Danielovoj knjizi.¹²

Ezekielova knjiga (Ez 34,11-16) iz doba sužanjstva ukazuje pak na Gospodina kao na dobrog pastira koji će se sam pobrinuti za svoje stado, dijeleći solidarno sudbinu svoga stada. Gospodin neće biti nad svojim stadom kao što su to bili zemaljski vladari, nego će biti unutar stada i pred stadom kao onaj koji će ga voditi i istinski skrbiti za nj. Njegova će skrb nositi osobne crte, jer će se osobno brinuti za svaku ovcu

¹² Usp. G. Fischer, *Jeremia 26–52*, Freiburg/Basel/Wien, 2005., str. 62. Jeremija je više puta prikazao Boga u njegovoj sveobuhvatnoj moći aludirajući pritom na Post 1 i na predaju o izlasku. Samo u tom kontekstu može se razumjeti i ovaj govor o babilonskom kralju: Onome koji stoji u Božjoj službi mogu i trebaju i drugi iskazivati poslušnost.

pojedinačno. “Sam ću pasti ovce svoje i sam ću im dati počinka - riječ je Jahve Gospoda. Potražiti ću izgubljenju, dovesti natrag zalutalu, povit ću ranjenu i okrijepiti nemoćnu, bdjeti nad pretilom i jakom - past ću ih pravedno” (Ez 43,15-16). Očito je kako se ovdje dojmivom i svima shvatljivom slikom iz pastirskog života, koji je bio osobito blizak izraelskom narodu, krasno opisuje Gospodinovo buduće djelovanje.¹³

Najdalje je u tomu otišao Deuteroizajja u svoje četiri Pjesme o Gospodinovu sluzi: (Iz 42,1-4; 49, 1-6; 50, 4-9a; 52,13-53,12), koje se odnose na neku tajanstvenu osobu, redovito označenu kao “Sluga Gospodinov” – עֶבֶד יְהוָה (*‘ebed Jhvh*).¹⁴ Pjesme opisuju pojavu, ulogu i značenje tajanstvenog lika Sluge Gospodinova.¹⁵ Gotovo na dramatski način prikazano je uvođenje i predstavljanje Sluge, dodjeljivanje zadaće i njezino ostvarenje.

Osobito je važna četvrta pjesma koja govori o uspjehu Sluge Jahvina. Sluga će uspjeti iako izvana gledano tu ne može biti uspjeha. Sluga je ponižen, iznakažen, prezren i od svih odbačen, ali Gospodin je na njegovoj strani – i uspjeh neće izostati.¹⁶ Neočekivani uspjeh zadiviti će kraljeve, a mnogi će pred njim ostati bez riječi. U toj pjesmi biva jasno kako će Sluga donijeti svjetlost mnogima. Svojim prihvaćanjem patničke sudbine za druge, sam će vidjeti svjetlost, ali će i drugima postati svjetlost. Sluga je pasivnim stavom nenasilja u prihvaćanju patnje ljubavi za druge zapravo spasio druge. Gospodin zaključuje pjesmu kako će “Sluga moj pravedni

¹³ Bog sam obećava da će ići u potragu za izgubljenim ovcama. Metafora o Bogu kao dobrom pastiru prisutna je i u Isusovu govoru o Bogu (Mt 18,12-14; Lk 15,3-7). Bog zapravo osobno štiti one nemoćne i slabe. Nitko sa strane nije zaboravljen. Usp. J. Blenkinsopp, *Ezechiele*, Torino, 2006., str. 200-201.

¹⁴ Usp. C. Westermann, “עֶבֶד ‘ebed Knecht”, u: THAT II, str. 182-200.

¹⁵ Usp. P. Grelot, *Les Poèmes du Serviteur: De la lecture critique à l’herméneutique*, Paris, 1981., str. 7-282.

¹⁶ E. Haag, *Die Botschaft vom Gottesknecht – ein Weg zur Überwindung der Gewalt*, u: QD 96 (1983), str. 159-213. J. Blank, *Der leidende Gottesknecht (Jes 53)*, u: Studien zur biblischen Theologie (SBAB 13), Stuttgart, 1992., str. 37-95.

opravdati mnoge i krivicu njihovu na sebe uzeti”. Isto tako on će ponijeti grijehe mnogih i zauzet će se za zločince.

2.4. Iz navedenoga proizlazi kako je ustanova kraljevstva bila ponajprije dana za zaštitu naroda, ali kako se izrodila u izrabljivanje i zavodenje, što je značilo izopačavanje osnovne njezine namjene. Zbog toga je uz zakazivanje i neuspjeh povijesnih kraljeva i kraljevstva usporedo njegovana ideja o dolasku idealnoga kralja koji će biti drukčiji od svih dosadašnjih i koji će izvršiti sve ono u čemu su dosadašnji kraljevi zakazali. Štoviše, budući kralj veže se uz Božje spasiteljsko djelovanje u prošlosti kao teološki *topos* iz kojega je moguće razumjeti novoga “Pomazanika”. Budući idealni kralj bit će zapravo Sluga Gospodinov koji će vladati nenasiljem – a opet pravedno, koji će drugima donijeti svjetlost, a i sam će je na taj način vidjeti. Idealni kralj i nije kralj – on je protivnost onoga što se u uobičajenim okvirima podrazumijevalo pod identitetom i službom kralja.

3. SLIKA BOGA KAO OCA I MAJKE, ZARUČNIKA I ZARUČNICE

Na pojedinim mjestima starozavjetna biblijska poruka prikazuje Boga kao oca ili majku, čime se izriče poseban Božji odnos prema narodu. O tomu govore pojedini proroci najavljujući i nov odnos Boga prema čovjeku i prema narodu.

3.1. Tako Hošea pokazuje kako je Gospodin bio Izraelov Bog još “iz Egipta” (12,10; 13,4); Gospodin je vodio narod preko sluge svoga Mojsija (12,4). Još dok je Izrael bio dijete, Gospodin ga je ljubio (11,1); učio je “hodati Efrajima” (11,3) držeći ga za ruke kao što to čine otac ili majka sa svojom djecom; Gospodin se brižno saginjao nad Izraela i davao mu jesti (11,4); konačno Gospodin ga je privlačio “konopcima ljubavi” בְּעִבְיֹת אֲהָבָה (*ba’ābōtōt ’ahābāh*). Tim divnim slikama završava zapravo dio Hošeine knjige koji govori o *Gospodinovoj očinskoj ljubavi* prema Izraelu, što je paralela zaručničkoj ljubavi u prvome dijelu. Gospodin se ponaša prema narodu kao prema svome sinu.

Naspram takve Gospodinove očinske ljubavi Izrael se nije ponašao kao sin, tako da je Gospodin na kraju zaključio: “Što sam ih više zvao, sve su dalje od mene odlazili” (11,3). Rezultat je opet bio porazan za narod: “Nisu spoznavali da sam se ja za njih brinuò קִי רַפְּאִיתִים וְלֹא יָדְעוּ כִי רַפְּאִיתִים (*lō’jādē’û kī rēpā’tīm*). Upotrijebljeni glagol רפא *rp*¹⁷ znači zapravo *iscijeliti, ozdraviti*. Izrael nije spoznavao ידע (*jd’*) da ih je Gospodin uvijek iznova nastojao ozdraviti od njihova zla, zapravo da ih je nastojao spasiti.

Stoga će Gospodin stupiti u borbu ne samo sa svojim protivnicima nego ponajprije sa samim sobom. Prorok vidi kako se na čudesan način u Gospodinovu srcu vodi borba između srdžbe i ljubavi. U toj borbi pobjeđuje ljubav koja otvara budućnost narodu (11,7-8). Završetak borbe u Gospodinovu srcu dovodi do zaključka kako je Gospodin Bog, a ne čovjek. On će vratiti narod ponovo prvoj ljubavi. Kako će to učiniti? On će primamiti narod i tako ga odvesti ponovo u pustinju – mjesto njegove prve ljubavi. Ondje će se dogoditi nešto novo: Gospodin će progovoriti njegovu srcu וְדַבַּרְתִּי עִלְלִבָּהּ (*vēdibartī ‘al-libāh*) (2,16).¹⁸ U pustinji će zapravo započeti novo vrijeme za narod. To je doba *novoga saveza*, u kojem će Gospodin govoriti srcu, a narod stajati u stalnom dijalogu s Bogom.

3.2. U Tritozajinoj knjizi nalazimo govor o Bogu kao ocu u tužbalici (Iz 63,15–64,11) za koju C. Westermann tvrdi da je “najsnažnija tužbalica u Bibliji”.¹⁹ Dva put se u jednom retku (63,16) navodi tvrdnja kao ispovijed vjere o tome da je Gospodin “naš otac”: כִּי־אֲתָהּ אֲבִינִי (*kī ‘attāh ‘ābīnū*), a malo dalje ta se tvrdnja nadopunjuje novom kako je „Gospodin naš otac i

¹⁷ Usp. H. J. Stoebe, “רפא *rp* heilen”, u: THAT II, str. 803-809. M. L. Brown, “רפא *rāpā*”, u: *ThWAT* VII, str. 617-625. Isto tako je veoma koristan članak: N. Lohfink, “*Ich bin Jahwe, dein Arzt*” (*Ex 15,26*). *Gott, Gesellschaft und menschliche Gesundheit in der Theologie einer nachexilischen Pentateuchbearbeitung* (*Ex 15,25a.26*), u: “Ich will euer Gott werden”. Beispiele biblischen Redens von Gott, (SBS 100), str. 11-74. Usp. također: B. Lujčić, *Jahve – darovatelj i ozdravitelj života. Narativna analiza Izl 15,22-27*, u: (R. Dodig) *Interpres Verbi*. Zbornik u čast Ljudevita Rupčića u povodu 75. obljetnice života i 50. obljetnice svećeništva, Mostar, 1998., str. 123-155.

¹⁸ Ovdje je Hošea veoma blizu Jeremijinu govoru o novome savezu: Jr 31,31 ss.

¹⁹ C. Westermann, *Das Buch Jesaja. Kapitel 40–66*, Göttingen, 1986., str. 311.

Otkupitelj“: אֲתָהּ יְהוָה אֲבִינוּ נִאֲלָמֵנוּ; ('attāh Jhvh 'ābīnū gō'ālēnū). Tekst očito ističe da je Gospodin otac ukoliko skrbi za Izrael, oprašta mu grijeha i pokazuje solidarnost s njime. U istom ulomku u Iz 64,7, u kontekstu priznavanja vlastite grješnosti, navodi se još jednom izričita tvrdnja da je Gospodin naš Bog: יְהוָה אֲבִינוּ אֲתָהּ וְשֵׁתָהּ (šē'attāh Jhvh 'ābīnū 'attāh). Upravo na ovome mjestu s pomoću *vau conversivum* molitelj prelazi s tužaljke na molitvu pouzdanja: Izrael se obraća Bogu kao svome ocu koji ih je stvorio i dao život kao što to otac daje svojoj djeci.²⁰

No u Tritozajzinoj knjizi govori se o Bogu i kao o majci u tekstu 66,12-13: “Jer ovako govori Jahve: 'Evo, mir ću na njih kao rijeku svratiti i kao potok nabujali bogatstvo naroda. Dojenčad ću njegovu na rukama nositi i milovati na koljenima. Kao što mati tješi sina, tako ću i ja vas utješiti – utješit ćete se u Jeruzalemu'.” Slika majke ovdje se odnosi na Božji postupak prema Izraelu: Bog će mu dati mir i utjehu kao što to čini majka svome djetetu: כָּאִשׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵן אֲנִכִּי אֲנַחֲמֶכֶם (kē'īš 'āšer 'immō t'nahāmēnnū kēn'ānōkī 'ānahemkem). Bog kao majka – אֵם ('ēm) nosi oznaku smilovanja i utjehe – נַחַם (nhm).

3.3. Osim toga, prorok Hošea opisuje također nove odnose između Gospodina i naroda kao otvaranje međusobnoga dijaloga. Početak tog dijaloga dogodit će se tako što će Gospodin iz svoga srca progovoriti srcu naroda, a taj veličanstveni čin otvara nove mogućnosti posve nove budućnosti, opisane u Hoš 2,18-25. U tom je ulomku donesen govor o sklapanju novoga saveza sa svim životinjama, pticama i ljudima. Posrijedi je Gospodnje djelo u kojem će Bog na čudesan način ponajprije odstraniti ono negativno što opterećuje život – istrebljenje luka, mača i boja (2,20), a potom uspostaviti nove odnose koje obilježavaju četiri važna glagola: *zaručiti* – אָרַשׁ ('sr), *spoznati* – יָדַע (jd'), *odgovoriti* – עָנָה ('nh), *reći* – אָמַר ('mr).²¹ Zaruke očito

²⁰ U tom se smislu može čitati i Novi zavjet. “Tako ni Otac vaš, koji je na nebesima, neće da propadne ni jedan od ovih malenih” (Mt 18,14). Usp. A. Wénin, *L'uomo biblico. Letture nel Primo Testamento*, Bologna, 2005., str. 158-160.

²¹ Usp. B. Lujčić, *U čemu je bit starozavjetne stvarnosti b'rūt?*, u: Bogoslovni vestnik 51(1991), str. 287-298; ovdje 291: Nakon trostrukoga ponavljanja o zaručivanju sebi slijedi spoznaja Boga.

potječu iz ljubavi na koju će narod odgovoriti i na taj način bit će uspostavljena komunikacija između Gospodina i naroda. Gospodin će se odazvati nebu, nebo će se odazvati zemlji, zemlja će se odazvati svojim usjevima, usjevi će se odazvati Jizreelu.

Pošto je Hošea spoznao kako je u Božjem srcu ipak pobijedila ljubav, zaključuje posve logično da ljubav znači nov početak za narod. Novi početak označava kao novi savez i to opisuje glagolom *zaručiti*. Novi odnosi temeljit će se na pravu, ljubavi i smilovanju. Tek će tada Izrael, kao prava zaručnica, spoznati Gospodina u ljubavi i vjernosti.²²

4. BOŽJA VLADAVINA I NOV ODNOS PREMA VLASTI

Poruka o Božjoj vladavini nije samo *glavna tema* Isusova propovijedanja nego i *teološko središte* njegova života i djelovanja. U tom smislu J. Gnilka tvrdi: “Božja vladavina je središte i nutarnja bit Isusova naviještanja. Kao što smo mogli vidjeti, njegova je povezanost s Božjom vladavinom bitna, tako da se ne ograničava na Isusovo naviještanje, nego obuhvaća cjelokupno njegovo djelovanje.”²³ Slično tvrdi i H. Merklein: “U

²² Usp. također: B. Lujčić, *Starozavjetni proroci*, str. 99-101.

²³ Tako J. Gnilka, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, Freiburg/Basel/Wien 1990., str. 141. Gnilka također piše: “Neosporno je da je u središtu Isusova naviještanja stajala Božja vladavina. On je uvijek iznova o njoj govorio, on ju je u prispodobama pojašnjavao. Božja se vladavina može doslovno shvatiti kao središte njegova djelovanja. Sve se drugo slaže oko ove središnje točke, ne samo njegova poruka, nego također i njegova ozdraviteljska i čudotvorna djelatnost, njegov etički imperativ.” *Isto*, str. 87. Također: J. Becker, *Jesus von Nazaret*, Berlin/New York, 1996., str. 101. “Središnja riječ Isusova naviještanja dana je u njegovu posebnom govoru o (kraljevskoj) Božjoj vladavini.” H. Merklein, *Jesu Botschaft von der Gottesherrschaft. Eine Skizze*, Stuttgart, 1989., str. 25. “Da je u sinoptičkim evanđeljima ‘basileia’-propovijed zasvjedočena kao *Isusova* propovijed u svoj svojoj poželjnoj širini, ne dopušta nikoji drugi zaključak osim da je sam Isus njezin inicijator. Povrh toga mora se čak tvrditi da ‘Božja basileia’ označava središnji sadržaj Isusova naviještanja. O. E. Evans, *Kingdom of God, of Heaven*, u: *The Interpreter’s Dictionary of the Bible 3*, (odsada IDB), Nashville, 1991., str. 17-26. On tvrdi da izričaj sadrži “central theme of the teaching of Jesus”. D. C. Duling, *Kingdom of*

sinoptičkoj predaji niti jedna druga tema Isusova naviještanja – niti propovijed o obraćenju niti neki moralni zahtjev (ljubav prema neprijatelju, zapovijed ljubavi), niti poruka o 'Ocu' – nije postavljena kao sažimajući sadržaj Isusove poruke."²⁴ Nedvojbeno je dakle da Isusova propovijed o Božjoj vladavini čini okvir i sadržaj cjelokupne njegove poruke. Misao o važnosti Božje vladavine snažno podcrtava J. Becker: "Tim će se više morati krenuti od činjenice da je izričaj Božja vladavina za Isusa središnji i tipičan... Nema nikakve druge središnje riječi niti koje druge istaknute teme koja bi inače mogla cjelovito označiti Isusovu poruku osim upravo Božje vladavine. Bog i njegovo vladanje – to je Isusova tema..."²⁵ Tim tvrdnjama istaknutih bibličara teško je bilo što pridodati.

4.1. U evanđeljima nalazimo nekoliko pojmova i sintagmi koji se odnose na stvarnost Božje vladavine. Tako susrećemo pojam *kraljevstvo, vladavina* – βασιλεία, koji je upotrijebljen 162 puta u NZ, a najviše u evanđeljima, osobito sinoptičkima: kod Mt 55, Mk 20, Lk 46, Iv 5, što je ukupno 121 put. Pojam *kraljevstvo, vladavina* u evanđeljima se najčešće susreće u svome teološkom značenju, a samo u ograničenom broju odnosi se na ljudsku tvorevinu.

Međutim, postoje isto tako i drugi izričajni sklopovi, koji također izražavaju sve ono što je Isus htio iskazati prethodnim pojmom. Tako je veoma značajan izričajni sklop *kraljevstvo Božje/Božja vladavina* (ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ).²⁶ Taj izričajni sklop nalazimo kod Mt 4, kod Mk 14, kod Lk 32 i kod Iv 2, što je ukupno u evanđeljima 52 puta. Posebni izričajni sklop

God, of Heaven, u: The Anchor Bible Dictionary 4, (odsada: ABD) New York/London/Toronto/Sydney/Auckland, 1992., str. 49-69.

²⁴ Tako H. Merklein, *Jesu Botschaft von der Gottesherrschaft*, str. 25.

²⁵ Tako veoma dojmljivo i uvjerljivo tvrdi J. Becker, *nav. dj.*, str. 123-124.

²⁶ Među bibličarima postojala je dvojba kako prevesti sintagmu ή βασιλεία τοῦ θεου: *kraljevstvo Božje* ili *Božja vladavina*. Znatno broj istaknutih autora zastupa mišljenje da bolje odgovara prijevod *Božja vladavina*, jer se njime izriče dinamični odnos Boga prema ljudima, a za ona mjesta gdje se govori o ulasku primjereniji je pojam *kraljevstvo*. Istina, postoji mogućnost da se pojam krivo razumije, ali i drugi teološki pojmovi uzeti iz ljudske stvarnosti također su u opasnosti od iskrivljivanja smisla i poruke koju nose. J. Gnlika, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, str. 88.

nebesko kraljevstvo/nebeska vladavina (βασιλεία τῶν οὐρανῶν) tipičan je ponajprije za Mt i uporabljen je kod njega 32 puta, te kod Lk 2 puta. U tom se spektru različitih pojmova o Božjoj vladavini susreće također i izričaj *kraljevstvo Očevo/Očeva vladavina* (βασιλεία τοῦ πατρὸς) koji se ne rabi tako često: kod Mt 3 i kod Lk 2 puta. Tako dobivamo različite varijacije važne sintagme Božje vladavine izražene različitim pojmovima.

Što je Božja vladavina? Teško je to opisati jednom rečenicom. Ipak se može reći da je Božja vladavina posve *osobna stvarnost* koja proizlazi od Boga kao *osobe* i u Isusu se kao *osobi* uosobljuje,²⁷ te se i na *osoban* način posreduje ljudima koji u pravome smislu trebaju postati *osobe*. *Osobna stvarnost* predstavlja u biti *odnošajnu stvarnost ili stvarnost odnosa* što dolazi do izražaja samo u svojoj punoj usmjerenosti na drugoga i što uvjetuje svekoliku životnu otvorenost kako Boga tako i čovjeka.²⁸ Puni se odnos između osoba temelji na integralnim vrijednostima slobode, dobrote i ljubavi, koje traže *cjelovitu odluku* i *cjelovitu osobu* i isključuju svako djelomično prihvaćanje i polovično pristajanje.²⁹

²⁷ Usp. A. Klein, *Die unverwechselbare Einzigkeit der Person Jesu Christi, Das Evangelium von Jesus Christus*, u: (izd. J. Ernst), *Jesus Christus – Gottes Sohn. Herausforderung 2000.*, Paderborn, 1998., str. 29-39.

²⁸ Božje kraljevstvo ostvareno je u Isusu Kristu i s njime je nerazdvojno povezano. U tom je smislu ono i osobna stvarnost koja je došla ljudima kao ponuda slobode. Usp. J. Becker, *Jesus von Nazaret*, str. 234-275. Becker ističe da je potpuno vezivanje Isusove osobe i djela uz Božju vladavinu moguće promatrati kroz tri aspekta: 1. Sviješću da se upravo preko njega i kroz njega probija i ostvaruje Božja vladavina Isus otvara svojim slušateljima iskustvo Boga kao blizine, 2. Jedinstvo temeljnoga stava i osobne sudbine. Isus ne naviješta sebe nego Božju vladavinu i njezin dolazak pokazuje djelima, 3. Isusovo djelovanje nema za njega značenje unutar povijesno relativnoga, nego ima posljedice konačnog prihvaćanja čovjeka u stanje savršenosti. Odnos prema njegovoj osobi mjera je za sud nad ljudima na konačnom sudu (Lk 12,8).

²⁹ U tom smislu možemo shvatiti doista radikalne Isusove zahtjeve u odnosu prema njemu i njegovu kraljevstvu. "Nitko tko stavi ruku na plug pa se obazire natrag, nije prikladan za kraljevstvo Božje." (Lk 9,62). "Dođe li tko k meni, a ne mrzi svog oca i majku, ženu i djecu, braću i sestre, pa i sam svoj život, ne može biti moj učenik!" (Lk 14,26). "Drugomu nekom reče: Pođi za mnom! A on će mu: Dopusti mi da prije odem i pokopam oca. Reče mu: Pusti neka mrtvi pokapaju svoje mrtve, a ti idi i navješćuj kraljevstvo Božje." (Lk 9,59-60). "Hoće li tko za mnom, neka se odrekne

4.2. G. Teißen³⁰ dobro zamjećuje: “Slika ‘Božje vladavine’ politička je metafora.” Božja vladavina je u tom smislu politička metafora jer u svojoj sintagmi nosi Boga kao vladara i vladavinu kao tipičan pojam političke teorije i političke stvarnosti. Zbog toga je potrebno razmotriti kakav je to Bog vladar i koja obilježja nosi konkretno njegova vladavina te na temelju kakve logike ona funkcionira? Kakav je njegov odnos prema onim dijelovima stvarnosti koji se nalaze u području političkoga?

Vlast, njezino osvajanje i zadržavanje jedna je od temeljnih zadaća svake politike, bez obzira što se o toj vlasti mislilo.³¹ U tradicionalnoj biblijskoj misli – kao što smo istaknuli – Božja se vladavina prikazivala dvjema važnim slikama: Boga kao vladara i Boga kao oca (usp. Mudr 11,10). Međutim, u Isusu je Božja vladavina poprimila crte dobrog oca iz Evanđelja koji traži izgubljene sinove (Lk 15), dobrog pastira koji traži izgubljenu ovcu ili dobre žene koja traži izgubljenu drahmu. G. Teißen o toj činjenici veli sljedeće: “Bog u Isusovoj predaji o vladavini ne dolazi kao kralj nego kao otac. Pri tomu upadno stupaju u pozadinu slike osobne vladalačke moći.”³² Proboj takvoga mišljenja o Bogu kao ocu ili o “slabome Bogu” bio je još čudniji jer je u židovskim tekstovima Božja vladavina nastupala veličanstvenom pobjedom nad neprijateljima. U tim se tekstovima Božja vladavina vezivala uz vanjskopoliitičke predodžbe (Iz 24,22).³³

samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom. Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene i evanđelja, spasit će ga” (Mk 8,34-35). Samo ljubav može biti tako radikalna. Svaki drugi kompromis daleko je od slobodne odluke ljubavi.

³⁰ G. Teißen, *Die Jesusbewegung: Sozialgeschichte einer Revolution der Werte*, Gütersloh, 2004., str. 257.

³¹ Usp. A. Vučković, ‘Homo politicus’. *Filozofsko utemeljenje politike*, u: BS 77 (2007.), str. 311-343. Također: B. Lujčić, ‘Kraljevstvo Božje’ – relativizacija politike?, u: BS 77 (2007.), str. 345-389.

³² G. Teißen, *Die Jesusbewegung. Sozialgeschichte einer Revolution der Werte*, str. 248.

³³ G. Teißen navodi otvorenost Božjega kraljevstva na unutarnjepoliitičkoj pozornici, gdje će nestati sve ograde i gdje će Božje kraljevstvo otvoriti svoja vrata za ljude kojima je dotada pristup na temelju raznih odredbi Zakona bio onemogućen: siromašni, obespravljeni, neobrazovani, eunusi, tjelesno oštećeni. Svi će oni dobiti novu šansu u Božjem kraljevstvu. Usp. G. Teißen, *Die Jesusbewegung. Sozialgeschichte einer Revolution*

Za razliku od takvoga poimanja Isusova se predaja o Božjoj vladavini veže uz unutarnje političko stanje u kojemu onda upravo oni siromašni, obespravljeni, poniženi i iskorištavani dobivaju novu mogućnost.³⁴ U tom je smislu dostatno samo pozorno pročitati “Blaženstva” (Mt 5,5ss) iz čuvenog Govora na gori. U tim Blaženstvima oni koji izvršavaju vlast nemaju što reći, a Božja vladavina se prikazuje kao velika obiteljska svečanost na kojoj neće biti društvenih razlika i na kojoj će se okupiti razni ljudi s raznih krajeva svijeta: “Mnogi će s istoka i zapada doći i sjesti za stol s Abrahamom, Izakom i Jakovom u kraljevstvu nebeskom, a sinovi će kraljevstva biti izbačeni van u tamu (Mt 8,11-12).” Tako shvaćena Božja vladavina značiti će uklanjanje već postavljenih ograda i njezini prostori bit će otvoreni za mnoge.³⁵

Tako nekoć važni propisi, koji su bili *conditio sine qua non* za jednoga svećenika, u Božjoj vladavini postaju nevažni: “Pa ako te ruka sablažnjava, odsijeci je. Bolje ti je sakatu ući u život nego s obje ruke otići u pakao, u oganj neugasivi. I ako te noga sablažnjava, odsijeci je. Bolje ti je hromu ući u život nego s obje noge biti bačen u pakao. I ako te oko sablažnjava, iskopaj ga. Bolje ti je jednooku ući u kraljevstvo Božje nego s oba oka biti bačen u pakao” (Mt 9,43-47). Prema Isusovoj poruci Bog se i prema takvima pokazuje kao istinski otac i oni ga smiju zvati “Oče!”. Štoviše, Isus ih uči da svakodnevno smiju moliti: “Oče naš, koji jesi na nebesima! Sveti se ime tvoje! Dođi kraljevstvo

der Werte, str. 248-249. Također: G. Teißen, *Die politische Dimension des Wirkens Jesu*, u: *Jesus in den neuen Kontexten*, Stuttgart, 2002., str. 112-122.

³⁴ Usp. K. C. Hanson, *Jesus und die Freibeuter. Eine sozialwissenschaftliche Studie*, u: *Jesus in den neuen Kontexten*, Stuttgart, 2002., str. 123-134.

³⁵ J. D. Crossan govori o “otvorenom komenzalitetu”. On piše: “Tako je objed pripravljen, a dvorana za objedovanje prazna. Domaćin šalje sluge da dovedu svakoga koga nađu na ulici: može se sebi predočiti na taj način skupljeno društvo za stolom kako u pravom smislu izmiješani jedni s drugima sjede muškarci i žene, siromašni i bogati, robovi i slobodnjaci, farizeji između carinika i grješnika. Kratka informacija o takvim spoznajama kulturno dominantne socijalne antropologije potvrdit će naš dojam da bi takvo društvo za stolom u svim društvima bio teški san.” Tako: J. D. Crossan, *Jesus. Ein revolutionäres Leben*, München, 1996., str. 97.

tvoje! Budi volja tvoja, kako na nebu tako i na zemlji!” (Mt 7,9-11). Bog u Isusu dolazi do moći samo kao otac.³⁶

Što se pak tiče zemaljskih kraljeva, poznato je da se jedna od oznaka njihove vlasti iskazuje u tomu da nemilosrdno ugone porez i carinu od svojih podanika. Ako se k tomu uzme na znanje činjenica da su na Istoku kraljevi bili “sinovi božji”, a u helenističkoj kulturi utjelovljeni bogovi, onda nas još više iznenađuje Isusovo proglašavanje mirotvoraca blaženima – onih najobičnijih ljudi kojima obećava da će se zvati “sinovi Božji” (Mt 5,9). Načelno rečeno, Isus obećava običnim ljudima ono što je na Istoku i na Zapadu bilo pridržano samo vladarima. Istina, Isus ne ide za stvaranjem egalitarizma ukidanjem svih razlika među ljudima, nego mu je znatno više bilo stalo dokinuti nepremostiv jaz između vladajućih struktura i onih na dnu egzistencije i na rubu društva. U tu svrhu Isus je navješćivao Božju vladavinu kao pogodan *topos* za ostvarivanje utopističkoga sna čovjeka pojedinca i čovječanstva.

4.3. Ukoliko je Božja vladavina ostvarivanje novih odnosa između Boga i ljudi te ljudi međusobno, onda je opravdano pitanje: u čemu se ti novi odnosi očituju? Ti se novi odnosi mogu koncentrirati u četiri koncentrična kruga: nov odnos prema Bogu, nov odnos prema čovjeku; nov odnos prema materijalnoj stvarnosti, te nov odnos prema vlasti.³⁷ S obzirom na nov odnos prema čovjeku možemo reći da je Bog upravo tu napravio najdublji prodor ušavši u Isusu u ljudsku stvarnost u liku čovjeka i progovorio mu iz njegove situacije i njegovim jezikom. Već je u toj neprocjenjivo važnoj odluci došla do izražaja nova Božja logika ponašanja koja ne želi nametati ljudima stavove i zakone odozgo i izvana nego odozdo i iznutra

³⁶ Do iste spoznaje dolazi i M. Vugdelija, *Politička ili društvena dimenzija biblijske vjere*, Split, 2005., str. 63-64. Navedeni autor oslanjajući se na mišljenja drugih uvaženih autora tvrdi: “Za razliku od zemaljskih kraljevstava, koja su najčešće despotska i diktatorska, kraljevstvo Božje je kraljevstvo očinskog auktoriteta i milosnoga suvereniteta. Njegova je bitna značajka i osnovna tajna da u njemu nema kralja nego oca, odnosno da je kralj Božjega kraljevstva Otac.”

³⁷ Vidi o tome znatno više u: B. Lujčić, *‘Kraljevstvo Božje’ – relativizacija politike?*, str. 345-389.

(usp. Fil 2,6-11).³⁸ Time se iskazuje da je Bog kao vladar u Isusu okrenuo ljestvicu vrijednosti s obzirom na vladanje.³⁹ Isusova interpretacija Zakona ide u korist čovjeka, a ne subote (Mk 2,27-28), jer Zakon treba omogućiti ljudskost, a ne je gušiti. Nova logika Božje vladavine u odnosu na ljude očitovala se u tomu što je Isus isticao da je njegovo poslanje vezano uz potragu za izgubljenima i grješnicima te da nije ponajprije usmjereno prema onima koji sebe drže dobrima i pravednicima. Ta integrativna funkcija Božjega kraljevstva dolazila je također do izražaja u "obezglavlivanju sotone" (Lk 10,18), u istjerivanju demona iz ljudi i iz ovoga svijeta (Lk 11,20), u otklanjanju nedostataka ovoga društva: siromaštva, gladi, bolesti, boli, jauka. Na taj je način moguće stvoriti zdravo integralno stvorenje.

Glede odnosa prema materijalnoj stvarnosti treba reći da je Isus osobno bio siromašan: nije imao kuću, hodao je poput rabija i učio ljude. Sam je za sebe rekao: "Lisice imaju jazbine i ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje bi glavu naslonio." (Mt 8,19-20). Višekratno je upozoravao na opasnost gomilanja bogatstva i stavljanja smisla života upravo u to bogatstvo kao i na opasnost od pohlepe, da život nije u onom što netko posjeduje (Lk 12,13-15). Isus ni u kojem slučaju ne odbacuje materijalnu stvarnost, pa čak ni bogatstvo, ali oštro povlači crtu između Božje vladavine kao zajednice slobodnih osoba u zajedništvu ljubavi kao solidarnosti i onih koji smisao svoga

³⁸ Usp. M. Vugdelija, *Politička ili društvena dimenzija biblijske vjere*, str. 69-79. "Poziv na obraćenje, koji neizostavno prati navještaj o dolasku kraljevstva Božjega (usp. Mk 1,15; Mt 4,17), nije poziv na bijeg od svijeta, nego na njegovu preobrazbu. Sama činjenica da u Božjem kraljevstvu treba vladati ljubav bez egoizma, međusobno poštivanje, pravda i mir, potpuno bratstvo, jasno pokazuje da navještaj Kraljevstva posjeduje snažnu društvenu dimenziju." Također: M. Vugdelija, *Trajna izazovnost navjeshtaja o Kraljevstvu Božjem*, u: (ur. R. Dodig) *Interpres Verbi. Zbornik u čast Ljudevita Rupčića u povodu 75. obljetnice života i 50. obljetnice svećeništva*, Mostar, 1998., str. 213-280.

³⁹ "Isusov govor o Bogu ne pokazuje samo promjenu *Boga*, nego i promjenu *čovjeka* koji smije tako moliti. Ne objavljuje se sada neka nova Božja bit ili neka dosad skrivena crta u Božjoj biti. Isusov govor o Bogu pretpostavlja naprotiv novo, promijenjeno Božje *djelovanje* na *čovjeku*. Tko dopusti na sebi to Božje djelovanje, dolazi u neki novi intimni odnos s Bogom." H. Merklein, *Jesu Botschaft von der Gottesherrschaft. Eine Skizze*, str. 65.

života stavljaju u besmisleno gomilanje materijalnih dobara i sebi priječe istinsko osmišljavanje života.

4.4. Naposljetku Božja vladavina označava i nov odnos prema vlasti i uporabi vlasti. Božja vladavina ne odbacuje vlast niti poziva ljude da izvrše nasilnu revoluciju. Isus, međutim, ističući osobitosti Božje vladavine, u potpunosti relativizira ljudsku vlast te je podvrgava radikalnoj kritici. U tom smislu možemo razumjeti i Isusov odgovor na pitanje o davanju poreza: “Reci nam, dakle, što ti se čini: je li dopušteno dati porez caru ili nije? Znajući njihovu opakost, reče Isus: Zašto me iskušavate, licemjeri? Pokažite mi porezni novac! Pružiše mu denar. On ih upita: Čija je ovo slika i natpis? Odgovore: Carev. Kaže im: Podajte dakle caru carevo, a Bogu Božje.” (Mt 22,17-21).

Misao sadržana u ovome tekstu – prema općem mišljenju bibličara – seže nedvojbeno do samoga Isusa. U svojoj biti poruka je ovoga teksta jasna. Isus luči političku i religioznu razinu problema, ne dovodeći ih u međusobni sukob. Riječ je o paralelizmu između dvaju područja na temelju kojega se uspostavljaju odnosi među njima. Nije ipak u pitanju savršeni paralelizam između ta dva područja, jer se ne određuje sve ono što treba dati caru a što treba dati Bogu, pa da bi se onda na osnovi toga moglo tvrditi kako podjednako treba dati i Bogu i caru. G. Jossa ovako interpretira taj tekst: “Čini se zapravo da je Isus dosta ravnodušan glede problema dužnosti prema caru pred kojega su ga postavili njegovi protivnici, jer ono što mu je doista na srcu jest problem dužnosti prema Bogu. On ne potvrđuje toliko moralnu legitimnost političke moći koliko apsolutno obilježje Božjega zahtjeva.”⁴⁰

Što je Isus postigao takvim odgovorom? Dalekosežna posljedica Isusova stava bila je nedvojbeno to što je na određeni način rastavio političko i religiozno područje i što je bio jedan od prvih koji je u povijesti svijeta “sekularizirao” carsku moć, oduzimajući joj religiozna obilježja.⁴¹ Isusu je očito bilo poznato da davanje poreza caru nije nipošto davanje

⁴⁰ G. Jossa, *Politica*, u: Nuovo Dizionario di Teologia Biblica (odsada: *NDTB*), Milano, 1991., str. 1184.

⁴¹ Tako G. Jossa u istome tekstu interpretira doseg i značenje Isusova odgovora farizejima i herodovcima. Usp. G. Jossa, *Politica*, u: *NDBT*, 1184.

cijeloga čovjeka, a niti onoga najvrjednijega u čovjeku, pa se zato ne može reći da je riječ o kultu ili idololatriji. Prije bi se moglo reći da je posrijedi novac kao sredstvo kojim se uređuju materijalni odnosi na površini života. S druge pak strane, Isus je Božju vladavinu odvojio od problema političke slobode u Izraelu. Njemu je ponajprije bilo stalo do Božjeg vrhovništva u Izraelu, čime je u isto vrijeme radikalno relativizirao i carsku i svaku drugu moć, što je opet imalo dalekosežno značenje za čovjekovu slobodu uopće.⁴²

No, Božja vladavina zahtijeva i od ljudi prihvat Božjeg načina djelovanja i novih odnosa prema svijetu. Osim zahtjeva za strategijom praštanja kao stalnim oblikom egzistencije što osobito radikalno mijenja odnose među ljudima, Isus u ime ostvarivanja Božje vladavine traži također i odricanje od nasilja, odmazde, sile ili nametanja.⁴³ Taj zahtjev Božje vladavine mogao bi se izraziti i pozitivno kao put prema drugome u vlastitoj slobodi, ali istodobno i poštivanje slobode drugoga. Čak je starozavjetna poruka naznačila takav put za Gospodinova Slugu koji svoju zadaću na univerzalnoj razini neće ostvarivati silom i nasiljem nego blagošću, solidarnošću s malenima i siromašnima. U tim se Izajjinim tekstovima ističe da Sluga neće slomiti napuknutu trsku niti će gasiti stijenj što tinja, neće vikati po ulicama i prisiljavati ljude da vjeruju (Iz 42,2-3), nego će preuzeti na sebe patnje i grijehe drugih i tako će sam vidjeti svjetlost, ali i biti svjetlost drugima. Sluga će u nekom pasivnom stavu nenasilja prihvaćajući druge u solidarnosti ljubavi, postati njihovo opravdanje, ali će opravdati i sebe te postati svjetlost drugima (Iz 52,13-53,12).⁴⁴

⁴² Usp. B. Lujčić, *Je li Isusovo djelovanje bilo i političko? Razmišljanje o odnosu Isusove poruke i politike*, u: Jukić 26/27(1996/97), str. 58-78.

⁴³ Vidi: M. Hartmann, *Toleranz(en) neu entdecken*, u: *Bibel und Kirche* 4 (2003), str. 201. Inače, cijeli je broj ovog časopisa posvećen upravo temi tolerancije s biblijskoga i kršćanskoga gledišta.

⁴⁴ Usp. E. Haag, *Die Botschaft vom Gottesknecht. Ein Weg zur Überwindung der Gewalt*, u: (izd. N. Lohfink), *Gewalt und Gewaltlosigkeit im Alten Testament*, (QD 96), Freiburg/Basel/Wien, 1983., str. 159-213.

U teološkom kontekstu Gospodinova Sluge valja promatrati i Isusovu petu antitezu (Mt 5,38-42),⁴⁵ u kojoj od svojih sljedbenika imperativno zahtijeva odustajanje od zakona jednakoga uzвраćanja i odricanje od svake sile i nasilja. Očito je da je tako radikalnan stav kojim se isključuje rješavanje problema silom proizišao iz poruke o Božjoj vladavini, jer se i Bog odnosi prema ljudima odričući sam sebi mogućnost osvete, prisile ili nasilja.⁴⁶ Nenasilje i neosvećivanje značajna su obilježja Božje vladavine i prepoznatljivi znakovi Isusovih učenika.⁴⁷

Osim toga, odnos prema vlasti kao sili i represiji prema drugome vidljiv je iz još jednoga važnog novozavjetnog teksta. Naime, Isus je u Mk 10,32-44, nakon trećeg navještaja svoje muke, govorio o Božjoj vladavini, koja očito s njime započinje. Kontrastirajući Božju i ljudsku vladavinu Isus ističe posebnost Božje vladavine naspram one ljudske i traži od učenika da se drže zahtjeva koji proizlazi iz Božjeg odnosa prema svijetu. Božji odnos izražen je u Isusovu odnosu prema svijetu - a to je kod Isusa odnos davanja ili solidarnosti. Za razliku od onog odnosa koji postoji unutar ljudskih kraljevstava, Božji odnos je obrnuti odnos, jer ono što u ljudskom kraljevstvu vrijedi kao prvo, u Božjem vrijedi kao zadnje, ali ono što je u ljudskom kraljevstvu zadnje u Božjem je prvo. Stoga je potrebno podrobnije sagledati posljedice koje proizlaze iz tog teksta.

Nakon što je Isus po treći put navijestio svoju patnju, smrt i uskrsnuće, dvojica Zebedejevih sinova, Jakov i Ivan, shvaćajući očito Božje kraljevstvo kao ljudsko, traže od Isusa ministarske fotelje. Isusova reakcija povezana je s vlastitim poslanjem i putem u Jeruzalem pa ih podučava da njegovo kraljevstvo nije dijeljenje ministarskih mjesta, nego zapravo

⁴⁵ "Čuli ste da je rečeno: *Oko za oko, zub za zub!* A ja vam kažem: Ne opirite se Zlomu! Naprotiv, pljusne li te tko po desnom obrazu, okreni mu i drugi. Onomu tko bi se htio s tobom parničiti da bi se domogao tvoje donje haljine, prepusti i gornju. Ako te tko prisili jednu milju, pođi s njim dvije. Tko od tebe što zaište, podaj mu! I ne okreni se od onoga koji hoće da mu pozajmiš."

⁴⁶ Usp. P. M. Zulehner, R. Polak, *Tolerancija: ključ dobre budućnosti za Crkvu i društvo*, u: Jukić 32/33 (2002/2003), str. 55-88.

⁴⁷ Usp. L. Alonso Schökel – J. L. Sicre Diaz, *I Profeti*, Roma, 1989., str. 303. Tu je na sažet način iznesena rasprava o Pjesmama o Sluzi Jahvinu.

žrtva za druge. Potom poučava svoje učenike: “Znate da oni koji se smatraju vladarima, gospoduju svojim narodima i velikaši njihovi drže ih pod vlašću. Nije tako među vama! Naprotiv, tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj! I tko hoće da među vama bude prvi, neka bude svima sluga. Jer ni Sin Čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge.” (Mk 10,42-45).

Sama se poduka sastoji iz dva dijela. Prvi je dio onaj u kojem se opisuje izvršavanje vlasti u svijetu sa svim zakonitostima koje u tom svijetu vladaju. Ponašanje u ljudskom kraljevstvu suprotstavljeno je ponašanju Sina Čovječjeg, pri čemu Isus ostaje vjeran logici Božjeg kraljevstva. Isusovo ponašanje je suprotno ponašanju svijeta, kao što i Isusova logika nije površna logika svijeta.⁴⁸

οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν	κατακυριεύουσιν αὐτῶν
οἱ μεγάλοι αὐτῶν	κατεξουσιάζουσιν αὐτάς

Primjer, uzet iz ponašanja u profanom svijetu, dobro oslikava stanje u svijetu i dobro označuje dvije kategorije ljudi: – οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, što bi se doslovno moglo prevesti: oni koji drže da su vođe naroda (misle da vode narod, a u stvari ga ne vode!); drugu kategoriju čine – οἱ μεγάλοι – velikaši (u smislu oni koji misle da su veliki, a zapravo nisu!). Bitne značajke i jednih i drugih sadržane su u glagolima – κυριεύω⁴⁹ (gospodariti, vladati) i – εξουσιάζω⁵⁰ (izvršavati vlast). Obama je glagolima zajedničko što imaju prefiks *κατα*, koji

⁴⁸ J. Gnlika, *Das Evangelium nach Markus (Mk 8,27–16,20)*, (EKK II/2), Zürich/Einsiedeln/Köln/Neukirchen-Vluyn, 1979., str. 101: “Ponašanje vladara i velikaša ovoga svijeta služi za usporedbu: Ona se ne događa bez ironije kad se o tomu govori da se čini da oni vladaju narodima. Tko dobro sagledava stvari, znade da je Bog jedini pravi gospodar. Velikaši ove zemlje zloporabe svoju vlast i primjenjuju je protiv svojih podanika.”

⁴⁹ Na to značenje glagola upućuje i EWNT 2,642: κατακυριεύω – Herr werden, unterjochen, beherrschen. Ovaj se glagol susreće u 1 Pt 5,3 kao opomena prezbiterima. Hrvatski prijevod grčkoga originala glasi ovako: μηδ’ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων ἀλλ. τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου – “i ne kao gospodari Baštine nego kao uzori stada.”

⁵⁰ U EWNT 2 nalazi se također opisano i značenje glagola κατεξουσιάζω – seine Macht gebrauchen gegen.

označava način kako se navedene kategorije ljudi (oni koji misle da vladaju i oni koji misle da su veliki) odnose prema svojim podanicima. Taj odnos je odnos nadčinjenosti i podčinjenosti, gospodarenja i podaništva, zapravo odnos represije i straha. Takvi svoju veličinu zapravo i grade represijom nad svojim podanicima. Oni misle da su veliki jer drže druge ljude u strahu i pokornosti. Zato je njihova vladavina upitna, jer je utemeljena na prisili i ugnjetavanju i traje do trenutka kad će ti ugnjetavani zbaciti sa sebe svoje tlačitelje. Isto tako, i veličina je onih koji se smatraju velikima upitna jer svoju veličinu izgrađuju na uzimanju tuđega i na nevolji i nesreći drugih.

Između navedenog primjera onih koji vladaju u svjetskom kraljevstvu i primjera Sina Čovječjega smješteno je upozorenje učenicima, zapravo izričita zapovijed: Tako neka ne bude među vama! Isus zahtijeva od svojih učenika da međusobno ne grade odnose na zakonitostima ponašanja svjetovnih veličina. Oni su njegovi učenici i trebaju nastaviti s izgradnjom odnosa Božje vladavine u ovome svijetu kako ih je Isus prakticirao.

Potom slijede dvije rečenice u tekstu koje Isusove učenike postavljaju na razinu onoga što smo već čuli, ali su sada još više i još čvršće umetnute u okvire Isusove sudbine. Isus, naime, nije kritizirao Zebedejeve sinove što žele biti prvi i veliki, ali ih upozorava da je u Božjoj vladavini biti prvi drukčije od onoga u svjetovnoj vladavini i da je biti velik u Božjem kraljevstvu zapravo suprotno od onoga što se pod tim podrazumijeva u zemaljskom kraljevstvu.

Isus pri obrazlaganju ide pozitivnim putem. Kao što svoje gledanje na život suprotstavlja onom shvaćanju što ga ima svijet, kao što stav djeteta prikazuje kao istinski stav odnosa prema čovjeku, Bogu, životu i svijetu. Isus isto tako vidi i ovdje istinsku veličinu u posve drukčijoj opciji nego što je imaju svjetovni vladari i velikaši. Njihovo ponašanje označio je kao represiju, a njih kao one koji misle da vode narod, a ne vode ga; koji misle da su veliki, a to zapravo nisu. Ovim svojim upozorenjem i obrazloženjem Isus prodire u samu bit problema vladanja.

Prema tomu, autoritet, vlast, ugled i veličina, prema Isusovu poimanju, ne počivaju na izvanjskim pozicijama i okolnostima, nego na unutarnjim vrijednostima i ne stječu se nikakvom uredbom, baštinjenim pravima nego izgradnjom odozdo vlastitim predanjem kao služenjem drugima. Autoritet izgrađen na tom načelu, istinski je autoritet, i veličina nastala iz tog predanja, istinska je veličina, koja ne prolazi i ne tamni u povijesti, ali također ni pred Bogom. Takav autoritet ne treba nikakva sredstva prisile, niti pak treba svoju vlast temeljiti na strahu i podčinjavanju. Autoritet postignut na taj način, traži od svih da solidarnost kao otvorenost za tuđe nevolje i probleme bude temeljna veličina u Božjem kraljevstvu.

Služenje kao konkretna pomoć i solidarnost postaje osnovna kategorija stvarnosti Božje vladavine u ovome svijetu koja je u Isusu postala makar i mali, ali snažni dio ovoga svijeta. Služenje je temelj kršćanskog shvaćanja svijeta i međusobnih odnosa jednih prema drugima. Prvenstvo unutar kršćanske zajednice ne bi, prema tomu, smjelo značiti borbu za vlast, nego ulaganje sebe u samodarivanje; autoritet u kršćanskoj zajednici ne bi se smio temeljiti na vlasti kao vanjskoj i brutalnoj kategoriji moći, nego na solidarnom nošenju sudbine onih kojima netko stoji na čelu. U tim stavovima istinske stvarnosti života leži također i istinska čovjekova veličina, a tu leži i istinska veličina kršćanskog autoriteta.

Drugi dio navedenog biblijskog komada sastoji se od primjera Sina Čovječjega (Mk 10,45). Navodi se jednostavno činjenica kako Sin Čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i da svoj život položi u tom služenju. Isus, konačno, jasno stavlja do znanja u čemu je njegova zadaća poslanja i u čemu je smisao njegove životne sudbine. Konačna svrha njegova puta u Jeruzalem jest predavanje života za druge. Isus to prihvaća kao vrhunac slobode ljubavi. Na taj način on gubi život, ali da bi ga istinski opet dobio. U tom smislu Isus je podučio svoje učenike kako gubljenje vlastitoga života u ljubavi za druge zapravo omogućuje život drugima.⁵¹

⁵¹ G. Teißen, *Die Jesusbewegung. Sozialgeschichte einer Revolution der Werte*, str. 253. "U Isusovu se pokretu povezala tako kritika političkog izvršavanja vlasti sa zahtjevom da Isusovi sljedbenici čine ono što trebaju

Uvjerljivost kojom Isus naviješta i imperativno traži nenasilje i neosvećivanje, davanje kao oblik solidarnosti, postaje još veća kad se vidi kako je i Isus završio svoj život mirno i bez prizivanja osвете ili neke vrste nasilja, uvjeren da je Bog s njime i da je pobjeda nenasilja kao ljubavi na njegovoj strani. Isus umire na križu ponižen do krajnjih granica, ali u nadljudskoj smirenosti prašta počiniteljima tog zločina, moli za njih i ne traži osvetu.

5. ZAKLJUČNE MISLI

Biblijsko poimanje odnosa prema vlasti tijesno je povezano s poimanjem Boga kao izvora svake vlasti. Ono ističe kako svaka vlast proizlazi od Boga, koji jedini ima istinsku vlast i moć (Macht), a čovjek je samo njegov opunomoćenik, njemu je vlast samo povjerena (Ermächtigung). Temeljna je pak slika Boga u starozavjetnoj biblijskoj poruci vezana uz Boga kao kralja i uz Boga kao oca. Bog kao kralj česta je slika koju susrećemo u SZ. Ali jednako tako vidjeli smo da je predodžba o Bogu kao kralju vrlo rano došla u krizu. U Hošeinoj, Jeremijinoj, Ezekielovoj i Izaijinoj poruci Bog se sve više shvaćao kao Otac i majka koji svoju očinsku i majčinsku skrb pokazuju u nesebičnom zalaganju za Izraela. Bog je vodio za ruku Izraela i učio ga hodati, on ga je na prsima hranio, kao što to čini majka. Bog je kod Hošee zaručnik koji razgovara sa svojom zaručnicom – Izraelom. U slici o Sluzi Gospodinovu dolaze do izražaja dvije važne dimenzije: Sluga će biti u trajnoj komunikaciji s Bogom i Sluga je spreman založiti vlastito srce za druge. Na taj način priprema se slika Boga kao oca kojega očituje i naviješta sam Isus.

U svom govoru o Božjoj vladavini Isus naglašava da je ona drukčija od one ljudske, koja se temelji na podčinjavanju

činiti vladari – uspostavljati mir i izmirivati neprijatelje. To je revolucija vrijednosti: Od ljudi koji su daleko od vlasti se zahtijeva da izvrše ono što su vladari samo obećali." Tako odnos prema vlasti vidi ovaj autor. Isus od svojih učenika traži da vlast izvršavaju tako da budu drugima na raspolaganju, da se za njih zauzimaju te da se konačno za njih i žrtvuju. Sve to ne čine zemaljski vladari.

i nadčinjavanju. Svaki, naime, oblik vlasti na zemlji – koliko god bio demokratski – nosio je i nosi oznake ovakvoga ustroja. Za Božju vladavinu, kako ju je Isus objavio, karakteristično je integrativno obilježje jer ona nikoga unaprijed ne isključuje. Božja vladavina je zapravo vladavina dobrote i ljubavi. A takva vladavina i nije u pravom smislu vladavina prema ljudskoj kriteriologiji. Dok zemaljski vladari postupaju okrutno prema svojim podanicima, Isus se zalaže za vlast kojoj neće glavna zadaća biti vlastiti probitak i podčinjavanje drugih.

Novo poimanje vlasti Isus veže ponajprije uz svoje učenike, koji međusobno trebaju izgrađivati odnose drukčije od onih u svijetu. Među Isusovim učenicima dominantno treba biti služenje, a ne represija. Zato im Isus s jedne strane stavlja pred oči sliku vladanja svjetovnih vladara koji to čine represijom odozgor, a s druge pokazuje Božju logiku koja je posve drukčija. Ta se drukčija logika očituje već u tomu što Bog odozdo ulazi u čovjekov svijet, kao čovjek djeluje u ljudskoj povijesti, govori ljudskim jezikom, nosi ljudske nevolje i ljudsku sudbinu. Jednom riječju: takav je Bog human i njegova vladavina nije gospodarenje, nego vođenje, njegova motivacija nije stjecanje nadmoći nad drugima, nego služenje drugima, njegova veličina nije u nesreći drugih nego u izvođenju ugroženih ljudi iz te nevolje.

Svojom izjavom da treba dati Bogu Božje a caru carevo, Isus je sekularizirao poimanje vlasti i priznao postojanje drukčijega poimanja vlasti od onoga svjetovnoga. Isus nije dokinuo ulogu svjetovne vlasti, ali ju je dobrano relativizirao i stavio pod kritiku Božje vladavine. Čovjek daje caru novac, porez, a Bogu daje svoje srce i svoju dušu – ono najodličnije u čovjeku.

U svom propovijedanju i djelovanju Isus se odrekao puta vlasti kao nasilja i utjerivanja straha, a ostavio oporuku životnoga puta kao vlastite žrtve za druge. Istina, on nije želio na ovome svijetu stvoriti kaos, nego je nastojao drukčijim poimanjem vlasti oplemeniti međusobne ljudske odnose. Isus priznaje zemaljsku vlast, ali mu ona puno ne znači. Mnogo mu je više stalo do odnosa prema čovjeku i otvorenosti prema njemu.

Logika Božje vladavine jest logika međusobnoga prihvaćanja i uzajamnoga nošenja tuđih slabosti i nevolja. U tom smislu je logika Božje vladavine oprečna svakoj ljudskoj vladavini. Ovakvo poimanje vlasti ostaje trajni kvasac u društvu, koji potiče ljude da se odreknu sile i nasilja, gledanja samo svojega interesa i probitka, a da počnu uvažavati druge vrijednosti: solidarnost, davanje sebe za druge, žrtvu i spremnost na pomoć.

God's and human rule. New logics and new concept of authority

Summary

The starting point of this work is a generally accepted thesis that God is the origin of every authority. It is carried out on natural and historical level. In biblical texts God's authority is more demonstrated on historical level, while with the neighbouring nations it was more expressed in natural phenomena. Man is God's commissioner on the Earth and participates in that authority as much as God has made possible and provided. In biblical texts God has been shown metaphorically as king and father. But very early the picture of God as king suffered a crisis, and the picture of God as father or mother was shyly making its way towards the New Testament.

Theological centre of Jesus' life and activity was the sermon about the new God's rule which brings qualitatively essential changes into human history and life of an individual. God's rule in Jesus creates fourfold new relations: new relation towards God, new relation towards man, new relation towards material reality and new relation towards authority. In this work we draw attention to the last relation: towards authority. Two places are specially pointed out and analyzed: Mt 22,17-21 and Mk 10,32-44.

The result that arises from this work may be summarized in this way: God's rule in Jesus is different from human. While

God's authority consists of solidarity and devoting oneself to the other, human authority is based on subordination and superiority. While God's rule establishes openness towards the other, human rule legalizes repression and oppression. While the greatness of God's rule is in serving the other, human rule is characterized by blind obedience and exploitation. While God's rule builds up its authority from below, human rule realizes its authority from above. While God's rule reaches its peak in Jesus' giving his own life for the others, human authority takes the others' lives. While God's rule is the victory of love, human rule is the victory of interest.

Jesus does not abolish human rule, but points out the essential characteristics of God's rule, which he strives to incorporate into this world.